

Przeciwdziałanie komercyjnemu wykorzystaniu dzieci – oferta edukacyjna dla młodzieży

Artykuł przedstawia przygotowywane przez Fundację Dzieci Niczyje materiały edukacyjne związane z przeciwdziałaniem zjawisku komercyjnego wykorzystania seksualnego dzieci i młodzieży. Omówione zostaną trzy rodzaje zajęć edukacyjnych, zróżnicowanych pod względem wieku odbiorców, czasu trwania, rodzaju przekazywanych treści oraz metod pracy. Scenariusze zajęć opracowywane są w związku ze zbliżającymi się Mistrzostwami Europy w Piłce Nożnej organizowanymi przez Polskę i Ukrainę. Mają jednak szansę stać się stałym elementem oferty profilaktycznej placówek edukacyjnych, wychowawczych i opiekuńczych w całej Polsce.

Wydarzenia tak spektakularne jak Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej dostarczają wielu emocji, nie tylko zagorzałym fanom futbolu. Wielonarodowe sportowe święto, które trwa kilka tygodni, elektryzuje nawet na ogół niezainteresowanych piłką nożną. Piłka i jej kibice są wszędzie. Podczas sportowej fety nie możemy zapominać o dzieciach i o ich bezpie-

czeństwie. Jak pokazują doświadczenia innych krajów, takich jak Grecja, RPA, Niemcy czy Austria, podczas wielkich imprez sportowych (Mistrzostwa Europy czy Świata, Igrzyska Olimpijskie), znacznie rośnie zapotrzebowanie na usługi seksualne w kraju gospodarza imprezy, a co za tym idzie — imprezy takie wpływają na wskaźniki dotyczące procederu handlu ludźmi.

Działania edukacyjne skierowane do dzieci

W związku ze zbliżającymi się EURO 2012, Fundacja Dzieci Niczyje przygotowuje kampanię informacyjno-edukacyjną, skierowaną zarówno do potencjalnych sprawców komercyjnego wykorzystania seksualnego dzieci, jak i do samych dzieci — potencjalnych ofiar wykorzystania. Oferta

edukacyjna dla młodych osób uwzględnia zarówno rekomendacje oparte na doświadczeniach organizatorów podobnych imprez w latach ubiegłych, jak i obserwacji trendów związanych z wykorzystywaniem Internetu do uwodzenia czy rekrutowania dzieci do celów seksualnych.

Cele zajęć edukacyjnych

Przygotowywany program edukacyjny odpowiada na wiele potrzeb związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa dzieciom i młodzieży. Są to przede wszystkim:

- dostarczenie i utrwalenie wiedzy na temat zagrożeń związanych z wykorzystaniem seksualnym;
- rozwijanie umiejętności rozpoznawania zagrożeń w różnych sytuacjach;

- przybliżenie sposobów działania potencjalnych sprawców wykorzystania;
- zachęcenie do reagowania i informowania o sytuacjach trudnych i zagrażających;
- wspieranie umiejętności szukania pomocy dla siebie i innych;
- dostarczenie wiedzy na temat osób i miejsc, w których można znaleźć pomoc w trudnych sytuacjach.

Odbiorcy i prowadzący

Zajęcia edukacyjne skierowane są do uczniów w wieku 12–19 lat. Akcja promocyjna i dystrybucyjna materiałów edukacyjnych będzie przede wszystkim skierowana do placówek edukacyjnych, opiekuńczych i wychowawczych w miastach goszczących EURO 2012 w Polsce (Warszawa, Wrocław, Poznań, Gdańsk), a także do placówek województwa podkarpackiego (część kibiców będzie podróżowała pomiędzy stadionami w Polsce i na Ukrainie). Program realizowany będzie również w miastach, w których znajdowały będą się przejścia graniczne (na czas EURO 2012 przywrócona zostanie kontrola na wszystkich granicach Polski).

Część materiałów — niewymagająca specjalistycznego przeszkolenia prowadzących — zostanie udostępniona przez stronę internetową towarzyszącą programowi i prze-

znaczona do wykorzystania w pracy z dziećmi i młodzieżą przez wszystkich zainteresowanych profesjonalistów.

Tematyka komercyjnego wykorzystywania dzieci jest bardzo trudna i drażliwa. Nie każdy nauczyciel bowiem jest przygotowany do rozmowy z dziećmi i młodzieżą na temat niebezpiecznych sytuacji, takich jak gwałt, zmuszanie do pracy przymusowej czy niechciane stosunki seksualne. Również nie w każdej grupie czy klasie nastolatki są gotowe do otwartej rozmowy na takie tematy. Opracowano więc trzy scenariusze zajęć dostosowane zarówno do wieku odbiorców, ich wiedzy na temat zjawiska wykorzystania seksualnego, jak i umiejętności i gotowości prowadzącego do ich poprowadzenia. Scenariusze różnią się formą i metodami pracy, a także długością samych zajęć.

Zajęcia krótkie – scenariusz

Na realizację zajęć należy przeznaczyć dwie kolejne godziny lekcyjne oraz dzielącą je przerwę (łącznie od 90 do 100 minut). Scenariusz uwzględnia wskazówki dla prowadzących zajęcia z młodszymi dziećmi, tak by przekazywane treści i ich forma były jak najlepiej dostosowane do poziomu rozwoju i umiejętności społecznych uczestników.

Zajęcia dostarczają informacji podstawowych i niezbędnych dla dzieci, które nie uczestniczyły wcześniej w zajęciach profilaktycznych na temat wykorzystania seksualnego czy handlu ludźmi. Jasna struktura oraz forma zaproponowanych zajęć pozwala w krótkim czasie na najefektywniejsze przekazanie dzieciom wiedzy podnoszącej

poczucie bezpieczeństwa. Uczniowie przez całe zajęcia pracują w tych samych kilkuosobowych grupach, wykonując kolejne zadania: tworzą profil swojego rówieśnika w portalu społecznościowym/profil właściciela bloga (do wyboru w oparciu o preferencje uczestników zajęć), tworzą wpisy, odpisują na wiadomości itp. Rozwijają także swoje kompetencje ochrony własnego bezpieczeństwa, takie jak:

- rozważne udzielanie informacji o sobie osobom nieznanym (w Internecie i nie tylko);
- ocenianie motywacji i oczekiwań nowo poznanych osób w różnym wieku;
- szacowanie ryzyka/konsekwencji różnych sytuacji, które mogą, ale nie muszą doprowadzić do trudnej sytuacji dotyczącej siebie i innych, takich jak wykorzystanie seksualne, porwanie, handel ludźmi itp.;

Zajęcia krótkie – dyskusja

W ramach oferty edukacyjnej przygotowaliśmy również materiały umożliwiające przeprowadzenie z młodzieżą dyskusji dotyczącej ochrony przed wykorzystaniem seksualnym i handlu ludźmi. Zajęcia bazujące na dyskusji proponujemy przeprowadzić jedynie ze starszymi uczestnikami, ze względu na złożoność przekazywanych treści oraz charakter omawianych zagrożeń. Można ją przeprowadzić zamiast zajęć scenariuszowych, w przypadku gdy uczestnicy znają już podstawy dotyczące ochrony przed wykorzystaniem seksualnym, lub jako rozwinięcie, drugi etap zajęć scenariuszowych. Do efektywnego poprowadzenia dyskusji niezbędna jest gotowość i otwartość na rozmowy na trudne tematy (zarówno po stronie prowadzącego, jak i uczestników zajęć).

Zajęcia łączą elementy wykładu (w oparciu o dostarczone materiały), dyskusji (do której prowadzący zachęca uczniów) oraz proste-

- szukanie rozwiązań w trudnych sytuacjach dotyczących innych osób i siebie samych — u przyjaciół, znajomych, rodziców, nauczycieli czy pedagogów szkolnych, a także w telefonach zaufania, np. w Telefonie 116 111.

Zajęcia skonstruowane są w taki sposób, by pokazać uczniom, że trudne sytuacje mogą się zdarzać, ale w każdej, nawet najtrudniejszej, można znaleźć jakieś rozwiązanie.

Ze scenariusza mogą korzystać psycholodzy, pedagodzy szkolni czy nauczyciele. Najlepiej by zajęcia prowadziła osoba, która najlepiej zna uczestników i ma z nimi najlepszy kontakt. Do prowadzenia zajęć nie potrzeba żadnego specjalistycznego przeszkolenia, ważne jednak, by przed zajęciami zapoznać się z ich proponowanym scenariuszem i przygotować niezbędne załączniki — arkusze pracy dla młodzieży.

go eksperymentu, dzięki któremu poruszana tematyka staje się bliska każdemu uczestnikowi. Podczas zajęć, przez omawianie technik wywierania wpływu i przytaczanie historii osób, które padły ofiarami handlu ludźmi czy wykorzystania seksualnego, uczestnicy zajęć poznają sposoby działania osób zajmujących się wykorzystaniem ludzi — zarówno dzieci, jak i dorosłych, do celów seksualnych i komercyjnych (np. pracy przymusowej) — i dowiadują się, jak można bronić się, by nie stać się ofiarą wykorzystania.

Poprowadzenie zajęć łączących elementy wykładu dotyczącego mechanizmów wywierania wpływu na ludzi i dyskusji z nastolatkami na tematy związane z wykorzystaniem, niechcianymi kontaktami seksualnymi, handlem ludźmi może okazać się bardzo trudne. Przed wyborem tej formy zachęcamy prowadzących do zastanowienia się, czy jest ona właściwa zarówno dla nich, jak i dla uczniów.

Zajęcia długie – gra

Na realizację zajęć długich należy przeznaczyć 5 następujących po sobie godzin lekcyjnych (5 x 45 min). Ze względu na złożoność przekazywanych treści oraz formę zajęć i materiały pomocnicze, niezbędne jest przeszkolenie prowadzącego. Podczas kilkugodzinnego szkolenia przekazywane będą podstawowe informacje dotyczące problemu wykorzystywania komercyjnego oraz instrukcje odnośnie prowadzenia zajęć w formie gry, ze szczególnym uwzględnieniem różnicowania przekazywanych treści ze względu na wiek uczestników zajęć.

Gra polega na czytaniu opisów (przez prowadzącego) i dokonywaniu wyborów (przez całą grupę uczestników), z których każdy odsyła nas do innego „paragrafu”^{*} w scenariuszu. Zajęcia rozpoczynają się od stworzenia przez całą grupę wizerunku bohatera — ich rówieśnika, który na każdym etapie gry staje przed dylematem: jak powinien się zachować, co powinien zrobić. Aby łatwiej było podejmować uczestnikom decyzje, prowadzący proponuje rozwiązanie dodatkowych zadań, stanowiących załączniki do scenariusza gry. Po ich wykonaniu, grupa większością głosów podejmuje decyzje w sprawie bohatera, kierując jego losy do kolejnego „paragrafu” scenariusza.

W ten sposób uczestnicy zajęć przeprowadzają bohatera przez takie zagadnienia, jak:

- zagrażające sytuacje — w szkole, w czasie wolnym, na wakacjach i w Internecie;
- czynniki sprawiające, że dana sytuacja jest zagrażająca;
- wpływ innych na podejmowane przez nas decyzje;
- zachowania innych osób względem nas — po czym poznać, że ktoś chce nas wykorzystać?
- pomocne osoby i miejsca — do kogo i gdzie możemy się zwracać, kiedy znajdziemy się w trudnej sytuacji?

Ważnym elementem gry są karty S.O.S., które dostarczają uczniom informacji o osobach i miejscach, w których można uzyskać pomoc w trudnych sytuacjach dla siebie i innych.

Uczestnicy wszystkich wersji scenariuszy dowiedzą się m.in. o ofercie ogólnopolskiego i całkowicie bezpłatnego Telefonu Zaufania dla Dzieci i Młodzieży 116 111, który będzie odgrywał ważną rolę w systemie pomocy dzieciom i młodzieży podczas EURO 2012, ze względu na swój europejski charakter i rozpoznawalność wśród małoletnich kibiców z całej Europy (Decyzją Komisji Europejskiej numer 116 111 jest zarezerwowany dla telefonów zaufania dla dzieci i młodzieży w każdym europejskim kraju).

Podsumowanie

Prezentowane w artykule założenia scenariuszy zajęć poddawane są aktualnie ocenie podczas zajęć pilotażowych. Pierwsze spośród nich, prowadzone przez pracowników Fundacji Dzieci Niczyje, zostały wysoko zewaluowane przez uczestników. Dla uczniów bardzo ważne okazało się samo pod-

jęcie tematu zagrożeń związanych z wykorzystaniem seksualnym i sposobami zapewnienia sobie bezpieczeństwa. W maju 2011 r. zostaną przeprowadzone zewnętrzne, ogólnopolskie pilotaże, a ostateczne wersje materiałów edukacyjnych zostaną również przekazane ukraińskim partnerom Fundacji

^{*} Proponowana gra oparta jest o elementy tzw. gry paragrafowej, której nazwa pochodzi od kolejnych paragrafów w opisie gry.

Dzieci Niczyje, gdzie zostaną przetłumaczone i zaadaptowane. Dzięki temu w obu krajach organizujących EURO 2012 realizowane będą te same działania profilaktyczne

Zagadnienie ochrony dzieci i młodzieży przed wykorzystaniem seksualnym jest ważne zawsze, nie tylko przy okazji wydarzeń, takich jak międzynarodowe zawody sportowe czy festiwale muzyczne. Chce-

my, by proponowane narzędzia były wykorzystywane w szerokich działaniach profilaktycznych w całej Polsce. Wierzymy, że wzorem innych scenariuszy zajęć przygotowanych przez Fundację, prezentowane narzędzia zostaną włączone do szkolnych programów profilaktycznych. Wiemy, że jest to potrzebne. Powiedziały nam o tym same dzieci.

The article describes educational materials developed by Nobody's Children Foundation focusing on preventing commercial sexual exploitation of children and adolescents. Three types of educational sessions are discussed, varied in terms of participants' age, class duration, nature of content and methods of work. Lesson plans were developed in connection with the approaching UEFA European Football Championship organized by Poland and Ukraine, but they could permanently enter the preventive portfolio of educational institutions and care facilities all over Poland.

O AUTORZE

LUCYNA KICIŃSKA — absolwentka Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji UW, specjalność: wychowanie resocjalizujące. Ukończyła roczny kurs Prowadzenia warsztatów i treningów w oparciu o proces grupowy. Jest absolwentką pierwszego w Polsce Studium Terapii Narracyjnej (zorganizowanego przez Centre for Narrative Practice w Manchesterze). Od 7 lat współpracuje z różnymi organizacjami pozarządowymi w Polsce, specjalizującymi się w świadczeniu pomocy telefonicznej i online. Od początku 2009 r. związana z Fundacją Dzieci Niczyje, gdzie jest koordynatorką Telefonu Zaufania dla Dzieci i Młodzieży 116 111. Szkoła różne grupy profesjonalistów z zakresu świadczenia pomocy przez telefon. Jest również współautorką prezentowanych w artykule scenariuszy zajęć.